

HALIMA XUDOYBERDIYEVANING “BU SHAMOLLAR BALAND DORGA OSILMAS” SHE’RI – RUHIY ERKINLIK VA IRODANING POETIK IFODASI

Xudayberdiyeva Muslima

Termiz davlat pedagogika institutining 1-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekiston xalq shoiri Halima Xudoyberdiyevaning “Bu shamollar baland dorga osilmas” nomli mashhur she’ri poetik va g‘oyaviy jihatdan tahlil qilinadi. She’rda erkinlik timsoli bo‘lgan “shamol” obrazining ramziy talqini, “dor” timsoli orqali esa tarixiy zulm va tazyiq manzaralari ifodaso o‘z aksini topgan. Ayniqsa, ayol qalbining chidamli, bardoshli va mag‘rur holati she’riy timsollar orqali chuqur ifodalangan. Ushbu she’rni tahlil qilish orqali shoiraning ruhiy-irodaviy kuch, milliy g‘urur va timsoli sifatidagi poetik mahorati yoritiladi. Maqolada shoiraning o‘z davriga xos ijtimoiy-ma’naviy voqeliklarga nisbatan munosabati, mustaqillik va erkinlik uchun ichki iztirobini badiiy ifoda qilishdagi uslubi ko‘rsatib beriladi. Halima Xudoyberdiyeva ijodi — o‘zbek ayoli qalbining mustahkamligi, adolatparvarligi va erkka intilishi timsolidir.

Ushbu maqolada Halima Xudoyberdiyevaning “Bu shamollar baland dorga osilmas” nomli she’rining mazmun-mohiyati, badiiy obrazlari, poetik vositalari tahlil etiladi. Asarda erkin fikr, ruhiy iztirob va tarixiy xotiraning badiiy talqini asosiy tahlil obyekti bo‘ladi.

Kalit so‘zlar: Halima Xudoyberdiyeva, shamol ramzi, poetik tafakkur, erkinlik, ayol obrazi, badiiy timsol.

XX asr o‘zbek she’riyati Halima Xudoyberdiyeva nomi bilan yanada boyidi. Shoiraning poetik olami — milliy ong va erkinlik ruhining kuyi. Ayniqsa, mustaqillik arafasidagi she’rlari — shaxsiy va ijtimoiy iztiroblarning sentizidir. Halima Xudoyberdiyevaning “Bu shamollar baland dorga osilmas” she’ri mazmun va shakl jihatidan kuchli poetik ifodadir. Bu asarda faqat bir insonning yoki ayolning iztirobi emas, balki bir xalqning, bir avlodning bo‘g‘iq yuragi, bukilmas irodasi, ozodlikka intilishi gavdalanadi.

She’rda ishlatilgan “shamol” obrazining teran falsafiy va ramziy ma’nosi bor: u erkinlik, mustaqil fikr, bukilmas ruh, bedarak tuyg‘ularning timsolidir. “Dor” esa tarixiy adolatsizlik, zulm va jazoni anglatadi. Lekin bu she’r faqat tarixiy yoki siyosiy motiv bilcheklanmaydi, balki inson ruhiyatining eng nozik qatlamlarini og‘riq, qarshilik, iroda va vijdonni ifodalaydi. Shoir o‘zining poetik kuchi bilan ayol ruhining mustahkamligini, ruhiy qarshilik kuchini badiiy timsollar orqali ta’sirchan ifodalaydi.

O‘zbek adabiyoti tarixida o‘zining yuksak badiiy tafakkuri, mustahkam fuqarolik pozitsiyasi va betakror poetik uslubi bilan ajralib turuvchi shoirlardan biri Halima Xudoyberdiyevadir. Uning she’riy merosi xalq ruhiyati, milliy qadriyatlar va ayol timsolining badiiy ifodasi jihatidan alohida o‘ringa ega. Ayniqsa, “Bu shamollar baland dorga osilmas” nomli she’ri mustamlaka asoratidan ozod bo‘lish yo‘lida kurashgan xalqning ichki iztiroblari va jasoratini yuksak poetik darajada ifoda etadi.

Mazkur she’rda “shamol” ramzi orqali erkin fikr, isyonkor ruh, ichki ozodlik va vijdon ifodasi berilgan. Shamol – shunchaki tabiiy hodisa emas, balki shoiraning “yelkasidagi dard”, ya’ni uning vijdoniy iztirobi, milliy og‘riq va tarixiy xotirani ifodalovchi kuchli obrazdir:

“Bu shamollar baland dorga osilmas,
Bu shamollar yelkamdagi dardimdir...”

She’rda uchraydigan “baland dor” obrazi esa tarixda haqiqatni gapirgan, ozodlik uchun kurashgan insonlar boshiga tushgan fojialarni ramziy tarzda yodga soladi. Shoira shamolni osib bo‘lmas kuch sifatida tasvirlaydi – bu esa jasorat, iroda va bukilmas ruhning poetik ifodasidir.

She’r boy badiiy vositalarga boy:

- Ramz – shamol va dor obrazlari orqali erkinlik va zulm tazodini yaratadi.
- Tazod – “osilmas” va “dor” o‘rtasidagi ziddiyat dramatik kuch bag‘ishlaydi.
- Timsollar – shamol, yelka, dard kabi obrazlar orqali shoiraning ichki kechinmalari, tarixiy iztiroblari va ijtimoiy pozitsiyasi ifodalanadi.

Shoira ohangdor, lekin o‘ychan ohangda, sodda, ammo teran so‘zlar bilan ruhiy iztirob va irodani yuksak poetik badiiyatda beradi.

She’r orqali shoiraning kuchli ijtimoiy pozitsiyasi ko‘rinadi. U erkinlikni istagan insonning bukilmas ruhini sharaflaydi, jamiyatda ayolning nafaqat ona, balki so‘z egasi, haqiqatni aytuvchi kuch sifatida mavjudligini isbotlaydi. Uning shamolga o‘xshatgan dardi vaqtinchalik emas – u uyg‘onadi, harakat qiladi, to‘xtaydi va yana boshlanadi. Bu – milliy ongning uyg‘onishi timsolidir:

“Bu shamollar dardim bilan uyg‘onib,
Dardim bilan to‘xtar, bil, do‘stim.”

“Bu shamollar baland dorga osilmas” she’ri – Halima Xudoyberdiyevaning poetik tafakkuri, tarixiy ong va ruhiy mustaqillikni badiiy shaklda ifodalagan eng yorqin namunalaridan biridir. Bu she’r o‘zbek ayolining nafaqat ichki dunyosini, balki ijtimoiy jarayonlarga munosabatini ham ko‘rsatadi. Shoir a o‘z ovozi orqali butun xalqning dardini kuylaydi, mustaqil fikr va erkin ruhning abadiyatini e’tirof etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xudoyberdiyeva H. Bu shamollar baland dorga osilmas. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashr
2. To‘xtasinova M. Halima Xudoyberdiyeva poetikasi. – Toshkent: Fan, 2008.
3. Mirvaliyeva N. O‘zbek ayol shoir a obrazining shakllanishi va rivoji. – “Adabiyot va san’at” jurnali, 20
4. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2006.
5. G‘afurov A. Shoir a obrazida milliy ong va iroda. – “Yoshlik” jurnali, 2018, 7.
6. Avezov M. Timsol va ramzlar orqali poetik g‘oya talqini. – Toshkent: O‘zRFA Nashriyoti, 2012.
7. Norqulova G. Erkinlik va ayol ruhiyati o‘zbek she’riyatida. – “Ijtimoiy fanlar” jurnali, 2016, 4.